

ŞCOALA DOCTORALĂ INTERDISCIPLINARĂ

Facultatea: LITERE

Drd. Camelia-Teodora BUNEA

**PUDOAREA ÎN PROZA
CONTEMPORANĂ ROMÂNEASCĂ
(1960-2017)**

REZUMAT / ABSTRACT

Conducător științific

Prof.dr.ing. Rodica Maria ILIE

BRAȘOV, 2021

ȘCOALA DOCTORALĂ INTERDISCIPLINARĂ

Facultatea: LITERE

Drd. Camelia-Teodora BUNEA

**SHAME IN CONTEMPORARY
ROMANIAN PROSE (1960-2017)**

REZUMAT / ABSTRACT

Conducător științific

Prof.dr.ing. Rodica Maria ILIE

BRAȘOV, 2021

D-lui (D-nei) _____

COMPONENTA
Comisiei de doctorat

Numită prin ordinul Rectorului Universităţii Transilvania din
Braşov

Nr. din

PREŞEDINTE: Prof.univ.dr.Gabriela CHEFNEUX

CONDUCĂTOR ŞTIINŢIFIC: Prof.univ.dr.Rodica Maria ILIE

REFERENŢI: Prof.univ.dr.Caius DOBRESCU

Conf.univ.dr.Radu VANCU

Conf.univ.dr.Adran LĂCĂTUŞ

Data, ora şi locul susţinerii publice a tezei de doctorat: 10.09.2021, ora 14:30 pe platforma <http://bbb.unitbv.ro/b> cu înregistrare integrală.

Linkul de acces la şedinţa online de susţinere publică va fi transmis în timp util (minimum 3 zile lucrătoare înainte de data programată) pentru a putea fi postat pe site în conformitate cu reglementările în vigoare (cu minimum 2 zile înainte de data susţinerii).

Eventualele aprecieri sau observaţii asupra conţinutului lucrării vor fi transmise electronic, în timp util, pe adresa buna.camelia.teodora@unitbv.ro
Totodată, vă invităm să luaţi parte la şedinţa publică de susţinere a tezei de doctorat.

Vă mulţumim.

CUPRINS

pag teza / pag rezumat

INTRODUCERE

I Argument	7 / 8
II Romanul ca spaţiu de reflecţie al raportării la pudoare	11 / 11
III Emoţie şi diferite confuzii. Ruşine, vină, pudoare.	15 / 11

CAPITOLUL 1**I Procesul civilizării: Norbert Elias şi evoluţia structurilor
afective şi de control.**

1.1 Influenţa culturii de la Weimar	24 / 12
1.2 Teoria procesului civilizării: intenţionalitate, traducere, receptare.	25 / 12

II Reexplorări ale teoriei pudorii **33 / 13**

2.1 Anthony Giddens despre transformarea intimităţii	30 / 12
2.2 Niklas Luhmann despre codificarea intimităţii	34 / 13
2.3 Cas Wouters: procesul de informalizare	39 / 13

III Teoria modernităţii ca dialectică a ruşinii **43 / 14****IV. Literatura ca reprezentare a dialecticii pudorii** **47 / 14**

4.1. Allan Bloom despre dez-erotizarea lumii contemporane	51 / 15
4.2 Norman Podhoretz despre ipocrizie şi pericolul cenzurii	51 / 15

V O perspectivă românească asupra pudorii **57 / 16**

5.1. Andrei Oişteanu despre sexualitate şi societate	62 / 16
5.2. Simona Sora şi imposibilitatea regăsirii intimităţii	63 / 17

CAPITOLUL 2**Perspectiva naturalistă. Politizarea erosului** **70 / 18**

2.1. Eugen Barbu — <i>Groapa</i> (1957)	70 / 18
2.2. Nicolae Breban — De la <i>Francisca</i> (1965) la <i>Don Juan</i> (1981)	81 / 18

CAPITOLUL 3**Literatura ca mod de viaţă/ experiment** **94 / 19**

3.1. Gabriela Adameşteanu — <i>Drumul egal al fiecărei zile</i> (1975). <i>Provizorat</i> (2010.) <i>Fontana di Trevi</i> (2018)	95 / 19
3.2. Gheorghe Crăciun — <i>Frumoasa fără corp</i> (1993) <i>Pupa russa</i> (2004)	124 / 20

CAPITOLUL 4**Proza romanescă extrem contemporană** **141 / 20****4.1 Încercări de anulare a pudorii** **145 / 21**

4.1.1 Ionuţ Chiva — <i>69</i> (2004). <i>Kids are not OK</i> (2019)	145 / 21
4.1.2 Dan Sociu — <i>Urbanocolia</i> (2008). <i>Nevoi speciale</i> (2008)	155 / 21

4.2 Iluzia celulei casnice — visul de-a familia **164 / 22**

4.2.1 Adrian Schiop — <i>Soldaţii. Poveste de Ferentari</i> (2013)	164 / 22
--	----------

4.2.2 Bogdan Coşa — <i>Poker</i> (2011), <i>Poker. Black Glass</i> (2013), <i>Ultraviolenţă</i> (2017)	172 / 23
4.3. Extreme ale raportării la pudoare	182 / 23
4.3.1 M. Duţescu — <i>Uranus Park</i> (2014)	182 / 23
4.3.2 Lavinia Branişte — <i>Interior zero</i> (2016)	192 / 23

CAPITOLUL 5

CONCLUZII FINALE. CONTRIBUŢII ORIGINALE

Dispariţia <i>iubirii</i> din vocabularul romanului românesc contemporan	202 / 24
---	-----------------

5.1 Discursul sexualităţii în romanul contemporan românesc	207 / 25
--	----------

BIBLIOGRAFIE

216

ANEXA 1 — Rezumat/ Abstract

ANEXA 2 — Declaraţie de autenticitate

CONTENT

INTRODUCTION

I Argument	7 / 8
II The novel as a space for reflection on the relationship to shame	11 / 11
III Emotion and various confusions. <i>Shame, guilt, modesty.</i>	15 / 11

CHAPTER 1

I The process of civilization: Norbert Elias and the evolution of affective and control structures.	24 / 12
1.1 The influence of Weimar culture	25 / 12
1.2 The theory of the process of civilization: intentionality, translation, reception.	30 / 12
II Reexplorations of the theory of shame	33 / 13
2.1 Anthony Giddens on the transformation of intimacy	34 / 13
2.2 Niklas Luhmann on the codification of privacy	39 / 13
2.3 Cas Wouters: the process of informalization	43 / 14
III The theory of modernity as a dialectic of shame	47 / 14
IV. Literature as a representation of the dialectic of shame.	51 / 15
4.1. Allan Bloom on the de-eroticization of the contemporary world.	51 / 15
4.2 Norman Podhoretz on hypocrisy and the danger of censorship	57 / 16
V A Romanian perspective on shame	62 / 16
5.1. Andrei Oişteanu about sexuality and society	63 / 17
5.2. Simona Sora and the impossibility of finding intimacy	65 / 17

CHAPTER 2

The naturalistic perspective. The politicization of eros	71 / 18
2.1. Eugen Barbu — <i>Groapa</i> (1957)	71 / 18
2.2. Nicolae Breban — From <i>Francisca</i> (1965) to <i>Don Juan</i> (1981)	82 / 18

CHAPTER 3

Literature as a way of life / experiment	95 / 19
3.1. Gabriela Adameşteanu — <i>Drumul egal al fiecărei zile</i> (1975). <i>Provizorat</i> (2010.) <i>Fontana di Trevi</i> (2018)	96 / 19
3.2. Gheorghe Crăciun — <i>Frumoasa fără corp</i> (1993) <i>Pupa russa</i> (2004)	125 / 20

CHAPTER 4

Extremely contemporary Romanian prose	142 / 20
4.1 Attempts to eliminate shame	146 / 21
4.1.1 Ionuţ Chiva — <i>69</i> (2004). <i>Kids are not OK</i> (2019)	146 / 21
4.1.2 Dan Sociu — <i>Urbancolia</i> (2008). <i>Nevoi speciale</i> (2008)	156 / 21
4.2 The illusion of a home cell — the family dream	165 / 22
4.2.1 Adrian Schiop — <i>Soldaţii. Poveste de Ferentari</i> (2013)	165 / 22
4.2.2 Bogdan Coşa — <i>Poker</i> (2011), <i>Poker. Black Glass</i> (2013), <i>Ultraviolenţă</i> (2017)	173 / 23

4.3. Extremes of referring to shame	183 / 23
4.3.1 M. Duţescu — <i>Uranus Park</i> (2014)	183 / 23
4.3.2 Lavinia Branişte — <i>Interior zero</i> (2016)	193 / 23
CHAPTER 5	
FINAL CONCLUSIONS. ORIGINAL CONTRIBUTIONS	203 / 24
The disappearance of love from the vocabulary of the contemporary Romanian novel	
5.1 The discourse of sexuality in the contemporary Romanian novel	208 / 25
BIBLIOGRAPHY	216
ANNEX 1 — Abstracts	
ANNEX 2 — Declaration of authenticity	

PUDOAREA ÎN PROZA CONTEMPORANĂ ROMÂNEASCĂ (1960-2017)

Într-o cultură ca cea contemporană în care spațiul privat se menține ca fiind un concept cu limite fluide, mi s-a părut interesant și, de ce nu necesar, un demers care să exploreze romanul românesc dintr-o perspectivă diferită care ar putea clarifica evoluția (sau involuția) înțelegerii și raportării la subiectul ales (cel al *pudorii*), dar și problema *dez-erotizării lumii contemporane* în termenii lui Allan Bloom — care, prin acest fenomen, înțelegea o anulare treptată a discursului erotic ce reflectă, de fapt, anularea importanței erosului într-o lume suprasaturată de luptele pentru putere, de consumerism și de limbajul științific.

Scopul lucrării de față ar fi acela de a determina (existența și) dinamica *pragului pudorii* – concept aparținând sociologului Norbert Elias și teoretizat în *Procesul civilizării* (1939) – în raport cu reprezentările corpului și corporalității din literatura română de după 1950. Cu alte cuvinte, vom încerca să demarăm un proiect centrat pe o analiză diacronică cu miza de a (re)face atât istoria conceptului de *pudoare* în spațiul literar comunist și post-comunist, dar și o istorie care să explice dinamica acestui fenomen socio-cultural al *pragului pudorii* amintit mai sus așa cum se reflectă în proza românească contemporană.

Demersul diacronic va miza pe ideea conform căreia romanul (în general) include o componentă a reprezentării sociale, după cum afirma și Alasdair MacIntyre în *Tratat de morală. După virtute* (1981): „Personajele sunt reprezentanții morali ai culturii lor, și asta datorită modului în care ideile și teoriile morale dobândesc prin ele o existență întrupată în lumea socială. *Personajele* sunt măștile pe care le poartă filozofiile morale. Firește că astfel de teorii și astfel de filozofii pătrund în viața socială pe multe căi: cel mai evident, probabil, ca idei în cărți, predici sau conversații sau ca teme simbolice.”¹

Vom dezvolta, astfel, o analiză pe un teritoriu mai puțin explorat având la bază perspectiva sociologică a lui Norbert Elias în viziunea căruia au existat două direcții ale schimbărilor ce au avut loc din Evul Mediu până în *contemporaneitatea sa* (1939) și anume

¹ Alasdair MacIntyre, *Tratat de morală. După virtute*, Humanitas, București, 1998, p.54.

centralizarea mijloacelor externe de control și creșterea gradului de autocontrol prin conturarea *manierelor*, dar și prin puterea exercitată de presiunea *grupului social*. Astfel, legile organizării socio-politice și afective ajung să fie încorporate de organizarea cerebrală a indivizilor, cele două tipuri de organizare având o capacitate reală de potențare reciprocă. Ideea centrală de la care pornește Elias este aceea că, atât structurile sociale, cât și cele psihologice, coexistă în interiorul unei relații de interdependență.

Procesul civilizării se relevă ca având la bază un traseu structurat chiar dacă el s-a dezvoltat în lipsa unui plan de implementare, ci pur și simplu lumea a înțeles și acceptat prin simpla evoluție necesitatea reglementării instinctualității primare. În timp, ideea de autonomie a conștiinței individuale reușește să se dezvolte în paralel cu ideea dependenței de contactul social, iar pudoarea devine „[...] o iritare specifică, un tip de teamă care se reproduce la individ în mod automat și habitual în anumite ocazii. Este, dacă privim superficial, o temere față de degradarea socială sau, pentru a ne exprima la modul general, față de gesturile de superioritate ale altora.”²

Este tiparul lui Elias unul viabil și pentru societatea românească? Mai este valabilă definiția *pudorii* așa cum o găsim în *Procesul civilizării* (1939) — ca sentimentul de teamă în fața degradării morale sau a scăderii prestigiului? Așa cum vom vedea pe parcursul lucrării, *pudoarea* este un concept imprecis, vag, utilizat destul de rar și de cele mai multe ori în variație liberă cu cel de *rușine* sau *jenă*, iar alteori este pus în umbră de conceptul de *vină*.

De asemenea, pentru a înțelege și defini coerent conceptul de *pudoare*, acesta va trebui redefinit prin relația lui cu autocenzura. Așa cum am mai menționat, cercetarea de față a pornit de la realitatea studiilor și istoriilor despre literatură, societate și totalitarism, al căror convenționalism al abordărilor ce includ subiectul cenzurii se reflectă de cele mai multe ori în concentrarea analizelor la nivelul *actelor instituționale de interdicție* în detrimentul unei înțelegeri mai sofisticate sau subtile ale autocenzurii. Ce propunem în continuare este o abordare asemănătoare celei pe care Reinhart Koselleck o pune în practică în volumul său *Conceptele și istoriile lor*³. Koselleck nu face altceva decât să (re)analizeze texte importante din punct de vedere socio-cultural și politic pentru a izola în interiorul acestora conceptele esențiale, fundamentale, care înglobează adevărul istoric (subiectiv) al unor experiențe ce s-au

² Norbert Elias, *Procesul civilizării. Cercetări sociogenetice și psihogenetice*, vol. II *Transformări ale societății. Schița unei teorii a civilizării*, Polirom, Iași, 2002, p.265.

³ Reinhart Koselleck, *Conceptele și istoriile lor*, ART, București, 2009.

modificat în timp după traseul unei dinamici sociale complexe și nu întotdeauna liniare. Bazată pe un demers comparatist, analiza lui Koselleck lasă în urmă perspectiva evenimentială a istoricilor, mizând mai degrabă pe *puterea creatoare a limbajului* prin urmărirea *dinamicii achizițiilor semantice* din sfera unor concepte precum *cultura, progres, utopie, dușman, revoluție etc.*

La fel cum Reinhart Koselleck deschidea drumul către explorarea altor spații occidentale cu scopul de a aduce împreună perspective concurente care pot recupera realități conceptuale pe baza diferenței de încărcătură semantică, explicând astfel distanța ce ar separa de fapt experiențele istorice, și noi vom propune o analiză detașată, care să nu implice judecăți de valoare, ci doar curiozitatea înțelegerii mecanismelor. Abordările vor lua naștere la intersecția dintre diacronic și sincron în ceea ce privește dinamica acestui concept de *pudoare* pe care îl avem în vedere în spațiul vizat al literaturii române contemporane.

Perspectiva noastră sincronică mizează pe importanța interdisciplinarității în contextul studiilor umaniste (cu referire mai ales la proiectele de analiză culturală) după cum sublinia și Mieke Bal în 2002 într-un ghid⁴ despre modul în care ar trebui să fie utilizate conceptele oferind un model de practică concretă pentru construcțiile teoretice care permite o mai mare accesibilitate a metodei propuse. Bal pledează pentru ideea de interdisciplinaritate în științele umaniste — o necesitate reală — care ar trebui să se bazeze pe concepte, nu pe metode de analiză tocmai pentru că există o anumită flexibilitate a conceptelor care nu ar trebui considerate grile standard ce urmează să fie suprapuse obiectului. Această posibilitate de tranziție a unui concept dintr-o zonă de studiu într-o alta este observată de majoritatea specialiștilor cu formare sociologică și pare a fi, pe urmele lui Koselleck, singura metoda care oferă posibilitatea unei perspective de ansamblu nuanțate.

Urmând același model, vom continua această analiză încercând să punctăm dificultățile definirii conceptului de *pudoare* din perspectivă sociologică dezvoltând și explicând cât mai detaliat teoria lui Norbert Elias în jurul căreia gravitează tot acest demers, pentru ca mai apoi să facem o incursiune în filosofie unde vom puncta nuanțe în dinamica conceptului propus, dar nu înainte de a stabili dintr-o perspectivă psihologică și lingvistică cu ce fel de concept avem de-a face — căci, așa cum vom observa pe parcursul lucrării, această absență a unei definiții clare a dus la crearea a numeroase confuzii. Strâns legată de corporalitate, dar și de

⁴ Mieke Bal, *Travelling Concepts*, University of Toronto Press, Toronto, 2002.

concepte precum intimitatea și iubirea, vom observa faptul că raportarea la *pudoare* nu dispare din discursul literar din perioada comunistă și post-comunistă, romanul prefigurând cel mai bine un spațiu de reflecție al raportării la concept. Voi avea în vedere pentru analiză romane postbelice și contemporane ale unor autori precum Eugen Barbu și Nicolae Breban (explorarea perspectivei naturaliste și a politizării erosului), Gabriela Adameșteanu și Gheorghe Crăciun (unde literatura apare ca mod de viață, dar și ca experiment), Ionuț Chiva și Dan Sociu (în încercările lor de anulare a pudorii), Adrian Schiop și Bogdan Coșa (care se confruntă cu imposibilitatea menținerii unei iluzii a celei casnice) și M. Duțescu și Lavinia Braniște (ca extreme ale raportării la *pudoare*).

INTRODUCERE

I Argument

II Romanul ca spațiu de reflecție al raportării la *pudoare*

Cercetarea mea se va organiza pornind de la ideea conform căreia romanul este spațiul literar predilect de reflecție al raportării la *pudoare*. O cunoaștere de tip social, dacă o putem numi așa, are la bază capacitatea de înțelegere a diversității determinărilor care se exercită asupra vieții sociale în ansamblu, dar și asupra conștiințelor individuale, atâta timp cât textele literare pot fi interpretate ca simulând realități sociale. Am punctat astfel faptul că, dintre toate genurile literare, romanul, în special, este cel care a fost dintotdeauna perceput ca oglindind cel mai concis și detaliat dezvoltarea culturală și mutațiile ce apar în sfera manierelor și a percepției diferențiate în timp a ceea ce trebuie păstrat în zona spațiului intim, privat. Romanul devine astfel o realitate în sine, dar dispersată, fiind definit ca o categorie vitală a reprezentării umanității.

III Emoție și diferite confuzii. Rușine, vină, *pudoare*.

Pe de-o parte, contextualizarea de tip istoric mizează în primă fază pe reconstrucția unui context socio-cultural și politic prin extracția elementelor codificate de autori în interiorul propriilor creații oferind un tipar de reflecție bazat pe analogie și comparație. Pe de altă parte, tot de contextualizare ține și capacitatea cititorului de a empatiza, de se (auto)plasa într-un context, într-o anumită configurație de determinări, de a evalua și înțelege realitatea propriei condiții din prezent prin raportare la diversele contexte ale trecutului.

În acest mod, demersul de față își găsește firesc aliați în discipline precum gândirea sociologică, filosofie, sociologia literaturii, etică sau psihologie. Astfel, în acest sens, am

explorat în încercarea noastră de redefinire a conceptului de pudoare teoriile unor psihologi și psihiatrii precum Gershen Kaufman și Andrew P. Morrison, dar și sociologi precum Stephen Pattinson, Thomas Scheff, Helen Merrell Lynd sau Ben Malinen ajungând la concluzia că pudorea, ca parte componentă a emoției rușinii, se decantează ca sentiment pozitiv ce are la bază timiditate, dar și un ritual al conservării intimității, aceasta presupunând, de asemenea, menținerea unei vulnerabilități private într-o zonă de siguranță și confort.

CAPITOLUL 1

I Procesul civilizării: Norbert Elias și evoluția structurilor afective și de control.

Am continuat prin a explora cât mai detaliat teoria sociologică a lui Norbert Elias urmărind îndeaproape atât influența culturii de la Weimer, cât și elementele intrigante legate de intenționalitate, traducere, receptare.

1.1 Influența culturii de la Weimar

Norbert Elias a făcut parte dintr-o generație de gânditori (Karl Mannheim, Hanna Arendt, Georg Lukács, Theodor Adorno) care s-au format în această perioadă tulbure dintre cele două războaie și care a reușit să propună o mulțime de discuții și dezbateri fertile în diferite domenii precum politica, economia, identitatea națională.

Influența cercetărilor acestora precum și a altora —Freud, Max Weber, Max Horkheimer, Erich Fromm, Herbert Marcuse, Karl Mannheim — s-a decantat ca mișcare intelectuală orientată pe suprapunerea unor științe precum istoria, teoria socială și psihologică orientată spre demersul diacronic din dorința dezvoltării unor concepte comune care să explice diferitele procese sociale și dinamica lor astfel luând naștere o veritabilă tradiție de explorare a *psihodinamicii sociale*.

1.2 Teoria procesului civilizării: intenționalitate, traducere, receptare.

Urmărind modul de construcție complex al teoriei lui Elias, precum și dificultățile survenite în urma unor traduceri nu tocmai corecte, am încercat să înțeleg cât mai profund cele două direcții de bază ale teoriei lui Elias — și anume centralizarea mijloacelor (externe) de control și creșterea gradului de autocontrol prin conturarea *manierelor*, dar și prin puterea exercitată de presiunea *grupului social*.

Două mari puncte nevralgice sunt dezvoltate în acest context — aceea a puterii mari de abstractizare a perspectivei lui Elias și aceea a descifrării metodei complexe de analiză pe care sociologul o utilizează .

II Reexplorări ale teoriei pudorii

În acest subcapitol am încercat să arăt faptul că există diferite moduri în care teoria pudorii a fost reexplorată alegând trei dintre cele mai interesante și actuale abordări — Anthony Giddens, Niklas Luhmann și Cas Wouters.

2.1 Anthony Giddens despre transformarea intimității

Teoria lui Anthony Giddens ajunge să graviteze în jurul aceleiași *probleme a disciplinării comportamentelor și a impulsurilor* conducând la ideea de reprimare a comportamentului instinctual care vrea să câștige putere. Și Anthony Giddens și Elias reușesc să construiască un răspuns sau să ofere o soluție la eterna problemă sociologică a rupturii dintre individ și societate: Elias prin conceptul de *figurație ca totalitate a relațiilor de interdependență dintre indivizii ce formează o societate* și Giddens prin intermediul *teoriei structurării prin care relațiile sociale sunt văzute ca fiind structurate în timp și în funcție de spațiu*, ambii accentuând importanța *puterii și a consecințelor* care survin în mod implicit, neintenționat și care trebuie analizate obiectiv și distanțat pentru a înțelege dinamica schimbărilor sociale ce au loc de-a lungul timpului. Giddens a încerca să situeze acțiuni umane în spațiu și timp, accentuând omniprezența puterii și importanța acesteia în interiorul relațiilor sociale. Richard Kilminster sublinia faptul că Giddens creează o teorie care nu are puterea de a încorpora complexitatea reconstrucției subiectului uman eșuând prin negarea capacității acestuia de a crea un anumit grad de autonomie în aceste relații. Giddens își ratează teoria refuzând o capacitate umană: aceea de a simți emoție ceea ce face ca *teoria structurării* să devină exagerată prin excesul de raționalitate.

2.2 Niklas Luhmann despre codificarea intimității

Viziunea lui Luhmann se centrează pe modalități de codificare și decodificare a intimității. Astfel, sociologul încearcă să îndrepte perspectiva înspre ideea de *sinceritate* care ar sta, de fapt, la baza intimității, dar și la baza unui sistem social decent în care *semantica*

iubirii care este valabilă într-un context dat reflectă raportul dintre mediul de comunicare și structura socială. În contemporaneitate *semantica iubirii* devine din ce în ce mai greu de interpretat, dar și de urmărit din cauza transformării continue a formei *codului* — *iubirea* se schimbă din ideal în paradox pentru ca mai apoi să se transforme într-o problemă și anume aceea a descoperirii unui partener care să fie dispus să se și angajeze într-o relație de durată. Iar *semantica* în sine trece prin zona medicală pentru a se opri în zona activizmului fizic, ceea ce aduce cu sine o suprasaturație a limbajului sexualității, lăsând în urmă importanța limbajului senzualității. Luhmann accentuează reiterarea iubirii ca unitate *a iluziei și a realității* și o oferă ca model de viață încă credibil, dar adaptat la noua viziune asupra spontaneității ca fiind un sentiment cu caracter proactiv, depășind astfel formele ei preexistente de suprali- citare în ideal sau în paradoxal.

2.3 Cas Wouters: procesul de informalizare

Pornind astfel de la teoria lui Elias, Cas Wouters creează conceptele de *proces de informalizare și de (re)formalizare* pe care îl prezintă ca făcând parte din categoria *proceselor civilizării*. *Habitus*-ul lui Elias se transformă într-un fel de *habitus emoțional controlat* care prezintă un anumit grad de autonomie — capacitate pe care a căpătat-o de-a lungul timpului de a se izola parțial de influența externă prin crearea propriilor criterii de evaluare a unei situații.

Cas Wouters avertizează și în legătură cu faptul că, la momentul scrierii cărții sale despre procesul civilizării, Norbert Elias nu ar fi avut cum să sesizeze caracteristicile celor două faze — ale *formalizării și informalizării* — ceea ce l-a determinat să atribuie caracteristici ale fazei de *formalizare* pe termen lung întregului proces civilizator.

III Teoria modernității ca dialectică a rușinii

Urmărind teoria lui Elias, se poate observa faptul că pentru sociolog *procesul civilizării* se relochează în sfera privată a vieții, bazându-se din ce în ce mai mult pe autocontrol și autocenzură. Acest fapt sugerează realitatea unor indivizi ce ajung să experimenteze mai multe frici și anxietăți legate de propriile lor neputințe în comparație cu amenințările și constrângerile externe. Indivizii încep să se analizeze pe sine și pe ceilalți mai îndeaproape dezvoltând o sensibilitate mai mare la nuanțe și comportament. Conflictul interne și de auto-

judecată reușesc să substituie presiunea externă, producând un sentiment pronunțat de rușine care înlocuiește rușinea legată de controlul sau guvernarea externă a societății, poziția socială formală sau recunoașterea și menținerea unor convenții externe de respect și onoare. În acest context, natura rușinii ca indicator al conexiunilor de tip social și-a transferat orientarea de la factorii sociali externi și relațiile influențate de aceștia înspre concentrarea pe o viziune psihologică asupra conștiinței indivizilor care ajung să creadă în valori morale precum demnitatea, corectitudinea, modestia ș.a.m.d.

IV. Literatura ca reprezentare a dialecticii pudorii

4.1. Allan Bloom despre *dez-erotizarea* lumii contemporane

Idealist convins, Allan Bloom propune și dezvoltă un proiect de (re)definire a *erosului* și de recuperare a limbajului *cu sens* aplecându-se înspre studiul literaturii pentru o (re)întoarcere în timpul celor care mai credeau în *eros* și în *magia iubirii*. El subliniază faptul că există în contemporaneitate o *lamentație* continuă în legătură cu *colapsul* valorilor comunitare – mai ales ale idealului familiei, dar practic nu s-a încercat în niciun mod *reînvierea ritualurilor romantice*⁵ care stăteau la baza *familiei* susținând întemeierea acesteia.

4.1.2. Impactul *Rapoartelor* lui Alfred Kinsey

Încercând să-și structureze coerent argumentele, Allan Bloom pornește o investigație a acestui proces al *dez-erotizării* lumii contemporane, observându-i dinamica și localizându-i începuturile în anii apariției *Rapoartelor* lui Alfred Kinsey⁶ căci acestea au dus la un anumit tip de *reducționism matematic* – totul fiind gândit în cifre și statistici. Privite în ansamblu, *Rapoartele* lui Kinsey nu pot învăța pe nimeni absolut nimic în legătură cu *arta de a iubi*, după cum observă Bloom, nici despre *seducție* sau despre felul în care poți câștiga încrederea sau respectul celuilalt într-o relație complexă și completă.

4.1.3. Freud și *demistificarea*

⁵ *Ibidem*, p 15: *There is much lamenting about the collapse of the family, but practically no attempt to revive the romantic rituals that once led to it and underlay it.*

⁶ Alfred Charles Kinsey (1894 -1956) a fost biolog american, profesor de entomologie și zoologie, și sexolog care în 1947 a fondat *Institutul pentru cercetarea sexului* la Universitatea din Indiana care este cunoscut acum sub denumirea de *Institutul Kinsey*. Alfred KINSEY a publicat *Comportamentul sexual al masculului uman* (1948) și *Comportamentul sexual al femelei umane* (1953), volume cunoscute ca *Rapoartele Kinsey*. Influențând valorile social-culturale ale Americii anilor '40 și '50, cercetările lui Kinsey asupra sexualității umane au pus bazele *sexologiei* moderne și au avut la bază metode statistice, realizând peste 30.000 de interviuri anonime de-a lungul a 15 ani.

Un alt punct important în această dinamică regresivă a *pragului pudorii* este identificat de Bloom în activitatea și contribuția lui Freud cu care Kinsey nu are în comun decât ideea de *discurs public*. În timp ce Kinsey a încercat să accentueze simplitatea și naturalitatea implicită a comportamentului sexual, Freud i-a argumentat *omniprezența și complexitatea*.

4.1.4. Feminismul radical și superficialitatea gândirii

Cea de-a treia etapă identificată de Bloom este *the new illiberal tendency*⁷ care se referă la tendința contradictorie – reprezentată prin proiectul reformei promovate de *feminismul radical* ce dorește să spargă *pragul pudorii* – care încurajează și respinge în același timp *toleranța liberală* în încercarea de a crea o educație care să aibă la baza *controlul*, lăsând în urmă și *sublimul* și *sublimarea*. Bloom respinge aceasta uniformizare de dragul unei *egalități abstracte* pentru că nu o consideră validă; pentru teoreticianul american, *natura* este mereu prezentă fapt care reprezintă o sursă eternă de *speranță*.

4.2 Norman Podhoretz despre ipocrizie și pericolul cenzurii

Pornografia îi poate trezi dorințe personale cititorului, dar nu îl poate nicicând *destabiliza*, acesta este argumentul ultim al lui Norman Podhoretz — nu există posibilitatea de a-l duce pe cititor într-o stare de confuzie morală așa cum este capabilă literatura.

Concluzionând, întrebarea pe care pare să o adreseze Podhoretz publicului ar fi dacă nu cumva interzicerea unor cărți foarte bune este un preț acceptabil de plătit pentru a curăța *otrava* din aerul cultural imoral pe care îl împărtășim? Este oare literatura sau filmul, sau mai bine zis, arta în general, legitimizează pentru actele comise în viața reală?

V O perspectivă românească asupra pudorii

Au existat în literatura și cultura română procese de *imoralitate*, *obscenitate* (abia mai târziu (re)denumite cu termenul de *pornografie*), îndreptate împotriva scriitorilor români înainte de epoca totalitară, semn clar al existenței unei cenzuri sociale reglementată de cultura epocii procesul intentat lui Geo Bogza pentru volumele *Jurnal de sex* (1929) și *Poemul invectivă* (1933), sau, cu mai mult timp înaintea lui, cel al lui Hașdeu, pentru *Duduca Mamuca* din 1863. De asemenea, Tudor Arghezi, a fost acuzat pentru poeziile din volumul *Flori de mucigai*, respectiv *Tinca* și *Rada* care sunt mai explicite — deranjându-l pe contemporanul Nicolae Iorga. Mircea Eliade pentru *Domnisoara Christina* sau Gherasim Luca împreună cu

⁷ *Ibidem*, p. 24: *But now there is a new illiberal tendency that strangely both contradicts and supports liberal tolerance and easygoingness: the imperial project of reform promoted by radical feminism.*

grupul său — grupul *algiştilor* format din Aurel Baranga, S. Perahim, Paul Păun. Aceştia au scos o revistă considerată indecentă pe care i-au trimis-o lui Nicolae Iorga și pentru care toți patru au fost închiși de două ori la Jilava - și lista poate fi continuată.

În spiritul construirii unei imagini de ansamblu cât mai obiectivă, am prezentat în cele ce urmează două teorii care reușesc să diagnosticheze doza de ipocrizie a istoricilor și criticilor literari care au ajutat la clișeizarea unor structuri sau modele mentale și comportamentale prin încercarea de a crea și de a păstra intact imaginarul bucolic al satului și comunității tradiționale românești.

5.1. Andrei Oișteanu despre sexualitate și societate

Așa cum Norbert Elias încerca să schimbe încă din anii '30 perspectiva îngustă asupra omului medieval ca individ profund religios și pudibond condus de religiozitate pe un drum al pioșeniei, și Andrei Oișteanu încearcă să schimbe imaginea bucolică a comunităților tradiționale românești care se pare că au avut la bază o instinctualitate pe care strămoșii s-au ferit să o admită în mod deschis.

Astfel, Andrei Oișteanu apelează la o selecție vastă de opere ale literaturii române, subliniind faptul că, de la Budai-Deleanu și până la Mircea Cărtărescu, literatura noastră este impregnată puternic de un erotism pe alocuri brutal care ajută la formarea civilizației și culturii din care facem parte, dar care a fost de cele mai multe ori evitat de critici.

Sexualitatea umană este, în viziunea lui Oișteanu, responsabilă pentru mare parte din valorile noastre sau pentru felul de a ne raporta la viața și scopurile noastre, ea făcând parte atât din literatura, cât și din cultura noastră.

5.2. Simona Sora și imposibilitatea regăsirii intimității

Recuperând ideea *dimensiunii creatoare (de text sau limbaj) a cenzurii* a lui Michel Foucault, Simona Sora își construiește teoria pornind de la ceea ce ea numește în subcapitolul „Represiune și incitare la discurs”, *ipotezele dezlănțuirii textuale*. Autoarea își trasează însă coordonate diferite, conștientă fiind de particularitățile culturale ale Estului european și de dinamica mutațiilor codurilor erotice care a ratat „racordarea la seria de reprimări și dezinhibări occidentale” fiind astfel nici mai mult, nici mai puțin, decât un spațiu al *excepției*, afirmație destul de departe de adevăr demonstrat prin intermediul analizelor și punctat mai apoi în concluzii.

Sora reconstruieşte schematic evoluţia intimităţii urmărind trei criterii — poziţia socială a femeii, etica sexuală şi expresia literară a amorului, dar evită anii dominaţiei totalitare, axându-şi analiza pe romane din perioada interbelică şi de după 1990.

CAPITOLUL 2

Perspectiva naturalistă. Politizarea erosului

În acest capitol voi urmări cum perspectiva naturalistă a lui Eugen Barbu redă o primă mostră de politizare a erosului într-o formulă ce ţine de sondarea unui univers sordid, dur, în care seducţia nu îşi găseşte locul în discurs, iar sexualitatea are doar capacitatea de a se dezlănţui — în spirit naturalist, discursul se rezumă la instincţionalitate şi forţă fizică. Mult mai aplecat înspre psihologia personajelor sale, Nicolae Breban transformă acest joc al puterii în motorul romanelor sale căci intrigile au la bază fix acest tipar de tatonare al forţelor dintre feminin şi masculin ce duce la construirea unui interesant discurs al seducţiei.

2.1. Eugen Barbu — *Groapa* (1957)

Întorcându-se înspre sondarea acestui spaţiu al mahalalei, Eugen Barbu mai poate fi creditat pentru ceva, deşi poate contemporanii nu sunt receptivi la mesajul transmis. *Groapa* reuşeşte destul de bine să distrugă acea imagine ideală a bucolicului rural prin integrarea unei alte realităţi sordide, pregnante, între universurile româneşti create până atunci. Eugen Barbu dinamitează discursul patriarhal şi evidenţiază lipsa unui discurs al seducţiei care duce la lipsa posibilităţii creării unui spaţiu protector, intim. Aşa cum am putut observa, limitele privatului sunt luate prin asalt, (pre)impuse de o lume în care norma este vulgarizarea idealului romantic al iubirii. *Pudoarea*, chiar dacă apare în sensul ei de inocenţă a vârstei, în termenii lui Malinen de emoţie anticipativă a *discreţiei ce presupune timiditate şi retractilitate* (în vederea protejării propriei intimităţi afective şi corporale), este considerată ca etapă lipsită de importanţă de dinaintea coruperii. Nefiind o caracteristică bine văzută în comunitate, pudoarea nu este necesară pentru că îngreunează procesul — Lina e personajul atipic, cea care nu se pliază normei mahalalei.

2.2. Nicolae Breban — De la *Francisca* (1965) la *Don Juan* (1981)

Politizarea erosului duce treptat la situarea *plăcerii* şi a *fericirii* în plan secund, îndrăgostiţii lui Breban nu par a căuta fericirea în cuplu, ci mai degrabă par a o fi găsit în

demonstrarea constantă a supremaţiei puterii. Raporturile dintre tare şi slab creează de fapt la nivelul relaţiilor de cuplu din toate prozele lui Breban o reţea interesantă în centrul căreia se află de fapt fascinaţia forţei care nu este distribuită în mod univoc. Breban are vocaţia redării acestor conflicte erotice reliefând dezinvoltura, frenezia şi ambiguitatea jocului seducţiei.

Pudoarea ca emoţie anticipativă nu poate surclasa atracţia autorului pentru puterea senzualităţii feminine, iar discreţia, timiditatea, dorinţa de protejare a intimităţii, pălesc sau se scufundă într-un univers în care prevalează jocul dominării (prin limbaj), jocul seducţiei în plan ideatic. Acest joc al seducţiei ajunge să fie forma specific brebaniană de marcare şi demarcare a spaţiului intim în interiorul unui univers în care aparent există posibilitatea unui cadru privat, dar care se pierde şi prin manipularea continuă a graniţei pudorii şi prin dorinţa de dominare psihică a celuilalt.

CAPITOLUL 3

Literatura ca mod de viaţă/ experiment

În acest al treilea capitol avem de-a face cu doi scriitori care jonglează cu o facilitate extraordinară în jurul ideii de instinctualitate transformând-o în interioritate, având deci alte puncte de plecare decât Eugen Barbu sau Nicolae Breban. Vom observa cum, prin intermediul discursului lor, ambii autori reuşesc nu numai să transpună viaţa în literatură, ci chiar să transforme literatura într-un mod de a trăi: Gabriela Adameşteanu pe urmele elementelor de autoficţiune — prin simulare şi problematizare —, Gheorghe Crăciun prin proiectare şi experiment.

3.1. Gabriela Adameşteanu — *Drumul egal al fiecărei zile* (1975). *Provizorat* (2010.) *Fontana di Trevi* (2018)

Dacă istoriile literare nu se pun de acord cu încadrarea într-o generaţie anume a Gabrielei Adameşteanu, acest fapt se datorează, mai mult ca sigur, complexităţii operei sale şi capacităţii autoarei de a inova scriitura romanului nu numai la nivelul mecanismului de producere al ficţiunii, ci mai ales prin (re)echilibrarea balanţei etic-estetic. Vom argumenta pe parcurs faptul că schimbarea de paradigmă romanescă pe care o face scriitoarea este una vizionară, anxietatea dată de starea de provizorat fiind una dintre temele predilecte ale

romanelor româneşti de după 2010 — cum vom dezvolta mai pe larg în penultimul capitol al lucrării — precum şi a tematicii eşecului şi/sau a ratării.

Discursul sexualităţii transcende odată cu *Drumul egal al fiecărei zile* triada clasică putere-dorinţă-senzualitate, căci el se coagulează în jurul lipsei de ancorare în şi de adecvare la prezent, intimitatea transformându-se într-un deziderat idealiza(n)t la care prota-gonista nu are decât vag acces abia în *Provizorat*, dar nici aici într-o formă plină, care să ofere siguranţă, ci, dimpotrivă, într-o stare de *anxietate* continuă.

3.2. Gheorghe Crăciun — *Frumoasa fără corp* (1993) *Pupa russa* (2004)

Dacă în *Frumoasa fără corp* personajele par a dezvolta o *nostalgie a pudorii*, o nostalgie în forma ei cea mai pură, în *Pupa russa* această nostalgie este aparent anihilată prin limbaj, deşi, la nivelul experienţei, această anulare se dovedeşte a fi iluzorie căci tiparul nostalgic se perpetuează —prin destinul negativ al Leontiei care sugerează faptul că toate experienţele ei intime nu duc la autocunoaştere sau dezvoltare personală tocmai pentru că nu sunt definite ca alegeri individuale, ci doar experienţe la care ea se lasă supusă.

Astfel, Crăciun pare a sublinia importanţa recuperării şi /sau reconstruirii unui limbaj al senzualităţii în două moduri distincte: în *Frumoasa fără corp* prin încercarea de a sugera relevanţa coservării misterului erosului printr-un limbaj al potenţialităţii, al reveriei, iar în *Pupa russa* prin sugestia clară a degradării, a pierderii conexiunii cu acest mister printr-o instinctualitate frustă, debordantă. Dar aceasta eliberare din *Pupa russa* nu este instinctualitate autodevoratoare, ci ceva uşor superior acestei etape luând în considerare ideea că autorul este conştient de faptul că raţionalitatea şi senzorialul nu se exclud reciproc, ci că ar trebui de fapt găsită o nouă cale de mijloc.

CAPITOLUL 4

Proza romanescă extrem contemporană

Se va putea observa în acest capitol că una dintre direcţiile prozei româneşti (extrem) contemporane se îndreaptă vertiginos înspre reprezentarea cât mai autentică a anumitor pături sociale văzute anterior ca fiind inferioare, accentul căzând în mod prevalent pe explorarea unor fenomene de subcultură ale spaţiului autohton – atracţia pentru acest realism brut pare din ce în ce mai pregnantă poate şi din cauza faptului că diminuarea fascinaţiei exotice a

pus la acceptarea necesităţii unei imersiuni în actualitatea realităţii româneşti care să surprindă şi să ajute la incluziunea realităţii sociale periferice.

Odată depăşit momentul revoltei, intervine o recalibrare treptată a raportării la *pudoare*, conceptul revenind în atenţia romancierilor uneori aproape programatic cum este în cazul Laviniei Branişte, alteori în afara intenţionalităţii. Deşi se menţine la nivelul reprezentării fascinaţia exploatării descriptive a diferitelor tipuri de subculturi din perspectiva *insider*-ului, noi tipare de raportare la *pudoare* îşi fac apariţia după cum vom observa în cele ce urmează.

4.1 Încercări de anulare a pudorii

4.1.1 Ionuţ Chiva — 69 (2004). *Kids are not OK* (2019)

Conceptul de *pudoare* nu numai că nu există la nivelul de raportare al personajelor la propria intimitate, ea nu îşi poate găsi un rol decât negativ într-un astfel de context al universului ficţional redat de Chiva. Cu toate acestea, în mod paradoxal, romanul sau microromanul cum tinde şi Mircea Martin să îl numească, are un potenţial moral prin construcţia lui pe o structură sceptică, cinică, a antimodelului prin definiţie. Radicalitatea perspectivei nu înfrumuseţează în niciun fel realitatea, din contră, urmăreşte cu încrâncenare aproape sublinierea cruzimii umane şi a puterii ei de coroziune, degradarea umană fiind o constantă a poveştii.

Problematizarea de tip moral nu reprezintă o preocupare a lui Ionuţ Chiva. Diferenţiind între *dizgraţie ca ruşine socială* şi *discreţie ca emoţie pozitivă a protejării intimităţii*, ca să urmărim termenii lui Malinen, prima nu mai apare ca realitate socio-culturală decât într-o stare de extremă diluare în *Kids are not OK* prin *eşecul pedagogic* al părinţilor acuzaţi de pedofilie şi a imposibilităţii recuperării unui echilibru familial, în timp ce *pudoarea* este reîncercărcată valoric prin prisma consecinţelor suferite de personaje în lipsa unei dozări a acesteia.

4.1.2 Dan Sociu — *Urbancolia* (2008). *Nevoi speciale* (2008)

Arta literară a lui Sociu este salvată în interiorul literaturii tocmai prin revolta individuală, prin refuzul de a se complăce în definiţiile altora şi/sau preconcepţiilor culturale, anulând cu o lejeritate asumată clasificările şi generalizările, şi alegând să mizeze pe intensitatea expresivă a experienţei individuale. El asociază intimitatea şi experienţa sexualităţii în primul rând cu ideea de *vulnerabilitate* astfel încât ipostazele consacrate, tiparele standardizate ale discursului sexualităţii — *dorinţă, senzualitate, putere* — sunt înlocuite la Sociu de experimentarea traumei, de încercarea de (auto)depăşire a propriilor complexe şi adicţii. În acest context epic al de-mascării făţişe, raportarea la *pudoare* devine

aparent inutilă, aceasta fiind pe moment împinsă valoric către polul negativ pentru ca mai apoi să fie recuperată ca valoroasă.

4.2 Iluzia celulei casnice — visul de-a familia

4.2.1 Adrian Schiop — *Soldații. Poveste de Ferentari* (2013)

Pudoarea are aici ca referent direct ideea de *intimitate*, în timp ce *discreția*, așa cum am observat, se distinge ca regulă nescrisă a supraviețuirii în Ferentari, ea transformându-se într-un fel de necesitate structurală care stă la baza lumii enclavă din mijlocul Bucureștiului — mutația are loc în sensul în care discreția se transformă într-un fel de *cumpătare*, sau de *(auto)cenzurare* în privința vieții private mai ales dacă aceasta este atipică. Obsesia vieții private nu se datorează însă unei nevoi sincere de discreție din dorința creării unei baze relaționale oneste, ci marjează, inițial, pe întreținerea unui joc al dominării urmărind scopuri conexe. În ciuda acestui fapt, discursul sexualității nu este atipic accentul căzând mai degrabă pe nevoia de afecțiune, de creare a unei intimități, gestualitatea și limbajul menținându-se într-o zonă a candorii și a unei normalități confesive uimitoare, dar și a unei disponibilități afective diferite de așteptările standardizate căci jocul de putere ajunge să fie deklasat de duioșia reală a sentimentelor pe care le dezvoltă protagoniștii.

4.2.2 Bogdan Coșa — *Poker* (2011), *Poker. Black Glass* (2013), *Ultraviolență* (2017)

La Bogdan Coșa *pudoarea* este conceptul care se construiește mai degrabă prin absență — scenele erotice propun un cuplu care alunecă continuu între banalitate și clișeu; impresia lăsată de gesturile și acțiunile casnice reconstruiește în bucla spațio-temporală a insulei un tipar al rutinei care nu numai că sufocă relația, dar, mai mult, o expulzează într-un spațiu al mimării unei normalități mai ales prin lipsa de conținut a dialogurilor, prin încercarea de a pansa niște răni cu instantanee emoționale false tocmai pentru că sunt decupate dintr-un peisaj care nu are nicio legătură cu relația lor. *Pudoarea* iese la suprafață de această dată sub forma *discreției* la ambele personaje, dar în doze minime, nu la nivelul limbajului, ci doar în relație cu propriul sine în ideea de protejarea a vulnerabilităților la nivel individual care ar putea influența erodarea cuplului, forța acesteia fiind anulată până la final prin (pseudo)acceptarea unor compromisuri. Realitatea este aceea a unei minime maturizări a viziunii — oricât s-ar fi mințit Tudor că viața e în altă parte, el ajunge să recunoască faptul că aceasta se rezumă la fix ceea ce reușește să se sudeze în timp, independent de visul lui din adolescență al unei impoderabilități emoționale căutate îndelung — în sensul în care proiectarea idealiza(n)tă a

iubirii lui cu Ada se baza tocmai pe starea aceea de provizoriu, o stare de perfecţiune latentă a ceva neconsumat până la capăt.

4.3. Extreme ale raportării la pudoare

4.3.1 M. Duţescu — *Uranus Park* (2014)

Dacă ar fi să introducem în analiză distincţia lui Malinen dintre *dezonoare* şi *discreţie*, putem observa cu uşurinţă *mutaţiile* la nivelul relevanţei acestora în contextul lumii surprinse de M. Duţescu — *dezonoarea*, ca tip ulterior de ruşine socială e pe cale de dispariţie. Atenuarea acestei emoţii se produce prin mutarea accentului de pe ceilalţi pe sine, astfel, ruşinea socială e internalizată şi tradusă ca ratare la nivel individual.

Pe de altă parte, pudoarea sau lipsa ei, nu reprezintă decât în parte baza de la care este construit personajul — de discreţia lui depinde viitorul construit pe o fundaţie mincinoasă. Deci nu există o necesitate structurală a lui Horia de a proteja spaţiul privat sau intimitatea, nu punem în discuţie o pornire care are în vedere conservarea autenticităţii, ci din contră, este o falsă pudoare, un joc al aparenţelor. Personajul se foloseşte de *discreţie* deoarece îi oferă scuza perfectă pentru a părea mai retras; retractilitatea, lipsa de interacţiune, sunt şi ele înscenări, regie pură. Obsesia vieţii private nu se datorează unei dorinţe de discreţie la nivel relaţional onest, ci întreţinerii farsei proprii identităţii.

4.3.2 Lavinia Branişte — *Interior zero* (2016)

Lavinia Branişte surprinde o altă fâşie de realitate contemporană şi anume problema comunicării şi a necesităţii reglementării intruziunii / atenării la intimitate oferind o mostră a uneia dintre mutaţiile în legătură cu efectele (auto)cenzurii personale care se pot produce în acest context. Obsesia privatului, excesul în apărarea intimităţii se (re)configurează din mecanism de apărare în mecanism de declanşare a unor noi probleme de interrelaţionare în ideea în care senzaţia de suprasaturare din sfera comunicării are capacitatea de a mutila percepţia asupra modului de interacţiune — fie ea directă sau mediată — cu celălalt anulând progresiv şansa construirii unui contact autentic. În condiţiile supralicitării, atât excesul de sinceritate, cât şi excesul de confidenţialitate blochează startul.

CAPITOLUL 5 CONCLUZII FINALE

Dispariția *iubirii* din vocabularul romanului românesc contemporan

În contemporaneitate *iubirii* i se cere mult prea mult, dacă nu chiar totul: să încânte, să răvășească, să dureze pentru totdeauna; această perspectivă a unei inocențe deja pierdute de care amintea și Giddens și Luhmann, supraviețuiește în (post)modernitate, dar este uneori greșit înțeleasă pentru că *limbajul conceptual* cu care vine din urmă este prescris și ține de un alt timp, de o altă societate cu alte așteptări și mentalități. În ciuda faptului că anumite *concepțe* reușesc să supraviețuiască – *căsătoria, familia* – acestea nu mai reprezintă condiții absolut necesare ale funcționării cuplului, nemaifiind respectate decât parțial ceea ce produce o mutație la nivel percepției colective — o schimbare a mentalității, preluarea și perpetuarea modelului romantic pe care și Luhmann îl definește ca fiind *iubirea pasiune*.

Pudoarea devine astfel conceptul care, sub tutela emoției principale (rușinea) poate proteja intimitatea sinelui sau/și a cuplului oferind încă posibilitatea unei vieți private, evitând expunerea explicită a sexualității într-o lume suprasaturată de pornografie, vicii și obscenitate. Podhoretz amintea la un moment dat titlul romanului lui Milan Kundera *Insuportabila ușurătate a ființei* cu scopul de a defini metaforic viața lipsită de responsabilități a unui individ oarecare în care nu există problema consecințelor care aparent par intolerabil de grele, dar care, în mod paradoxal, devin insuportabile tocmai prin anularea lor. Prin aceasta se poate reda în modul cel mai simplu ideea conform căreia lumea simte nevoia unei recalibrări.

Procesul de dez-erotizare a lumii contemporane de care amintea Allan Bloom este ușor identificabil nu numai în raport cu receptarea operelor – în paralel cu traseul acceptării lor – ci și prin modul în care autorii aleg să se raporteze la constelația acestor probleme. De asemenea, această aplecare a filosofilor și a gânditorilor contemporani poate fi un alt argument în favoarea teoriei lui Wouters. Ne aflăm mai mult ca sigur într-o etapă a (re)formalizării în care mai vechile obiceiuri exhibiționiste devin deja ușor deranjante, dezechilibratoare, astfel încât *pudoarea* redevine relevantă în context social recuperându-și statutul de construct normativ cu implicații morale care reglementează viața la nivel privat acolo unde este regăsită și recunoscută ca ideal.

5.1 Discursul sexualităţii în romanul contemporan românesc

Se poate observa astfel că există posibilitatea reliefării acestei dinamici a *pudorii momentului* care treptat se transformă în (şi este acceptată ca) normalitate pentru o perioadă, după care *pragul* este împins şi mai departe şi o altă normă socială se stabilizează până când unele dintre gesturile personajelor şi limbajul reflectat de anumite pasaje literare ajung astăzi să transmită cititorului chiar senzaţia unei anumite doze de *pudoare* (care nu întotdeauna este interpretată în mod pozitiv). Aceste două atitudini faţă de aceeaşi realitate, acceptate ca etape, marchează în mod clar procesele pe care le teoretiza Cas Wouters: raportarea în mod negativ la încercarea de avansare a pragului, un început al procesului de *informalizare* ca acceptare treptată a noilor nuanţe, urmată îndeaproape de procesul de *reformatizare* care temperează procesul eliberând din traseu posibilele implicaţii cu efect negativ.

Cum se presupune însă ca noua ordine poate fi considerată ca fiind validată social şi cum poate fi această validare reflectată în proză? Cel mai probabil prin ironizarea făţişă a normei deja depăşite care devine derizorie, exagerată. Astfel, dacă unele romane nu pot reprezenta decât încercări singulare, individuale, de a forţa progresiv pragul, şi mai puţine sunt cele care surprind momentul real al schimbării de paradigmă. Urmărind firul logic al dezvoltării civilizaţiei, putem înainta de fapt ipoteza că acest tip de *habitus emoţional controlat* îşi începe dezvoltarea mult mai devreme de anii revoluţiei sexuale. Wouters avertizea cu privire la dinamica relativ incertă a acestui tip de *habitus* când îi sublinia posibila dispariţie. Sociologul olandez sublinia faptul că nu vorbim despre un *habitus dinamic* doar în sensul dezvoltării constante a complexităţii acestuia, marcând şi probabilitatea ca această *a treia natură* — cum numeşte el acest nou tip de conştiinţă (auto)reflexivă — să se stingă treptat şi chiar să dispară în timp. Ceea ce ne poate duce la întrebarea dacă nu cumva alte societăţi au reuşit să dezvolte în timp acest nucleu de autoreflexivitate şi sensibilitate auto-reglementatoare, dar care să fi dispărut din cauza diferitelor condiţii socio-politice care au dereglat şi dezechilibrat parcusul evolutiv al acestuia. Chiar dacă înclinaţia spre raţionalizare pare mai acut dezvoltată în romanele recente ale extrem contemporanilor, cum i-am numit în lucrarea de faţă, acest fapt este doar o capcană, deoarece acest tip de gândire previzionară ce implică o reactivitate pe măsură, îşi are începutul în universul Gabrielei Adameşteanu din *Drumul egal al fiecărei zile* — spre deosebire de *a doua natură* descrisă de Elias care se referă la un tip de conştiinţă care funcţionează în mare măsură în mod automat, cea de-*a treia natură* a lui Wouters presupune

în primul rând reflexivitate și flexibilitate în fața constrângerilor și a posibilităților, iar căutarea sinelui devine centrală acestei etape.

Devine clar și faptul că utopia lui Giddens pierde teren în contextul socio-cultural actual care nu poate primi teoria lui din mijlocul unei lupte constante pentru *putere* spre care arătau și alți gânditori contemporani de-ai lui precum Allan Bloom sau Norman Podhoretz⁸. Teoria lui Giddens bazată pe egalitate de gen, independență și respect reciproc părea în mare parte irealizabilă atunci, ca și acum, pentru că îi stau în cale nenumărate obstacole.

⁸ Vezi Allan Bloom, Norman Podhoretz.

PUDOAREA ÎN PROZA CONTEMPORANĂ ROMÂNEASCĂ (1960-2017)

REZUMAT

Scopul lucrării de față ar fi acela de a determina (existența și) dinamica *pragului pudorii* – concept aparținând sociologului Norbert Elias și teoretizat în *Procesul civilizării* (1939) – în raport cu reprezentările corpului și corporalității din literatura română de după 1950. Cu alte cuvinte, am încercat să demarez un proiect centrat pe o analiză diacronică cu miza de a (re)face atât istoria conceptului de *pudoare* în spațiul literar comunist și post-comunist, dar și o scurtă istorie care să explice dinamica acestui fenomen socio-cultural al *pragului pudorii* așa cum se reflectă în proza românească contemporană având în background teoria lui Allan Bloom despre dez-erotizarea lumii contemporane, dar și ale unor sociologi contemporani precum Anthony Giddens, Niklas Luhmann sau Cas Wouters. Am avut în vedere pentru analiză romane postbelice și contemporane ale unor autori precum Eugen Barbu și Nicolae Breban (explorarea perspectivei naturaliste și a politizării erosului), Gabriela Adameșteanu și Gheorghe Crăciun (unde literatura apare ca mod de viață, dar și ca experiment), Ionuț Chiva și Dan Sociu (în încercările lor de anulare a pudorii), Adrian Schiop și Bogdan Coșa (care se confruntă cu imposibilitatea menținerii unei iluzii a celei casnice), M. Duțescu și Lavinia Braniște (ca extreme ale raportării la *pudoare*).

SHAME IN CONTEMPORARY ROMANIAN PROSE (1960-2017)

The aim of this paper was to determine the existence and the dynamics of the threshold of shame seen as modesty or *pudeur* — a concept belonging to the sociologist Norbert Elias and theorized in his book *The Process of Civilization* (1939) — in relation to the representations of the body in Romanian literature after 1950. I tried to construct a project focused on a diachronic analysis with the purpose of (re)making both the history of the concept of *pudeur* in the communist and post-communist literary space, but also to recreate a brief history to explain the dynamics of this socio-cultural phenomenon of the above mentioned threshold as reflected in contemporary Romanian prose. My analytical approach is based on the theory of Allan Bloom about the de-erotization of the contemporary world, but also on the multiple theories of contemporary sociologists such as Anthony Giddens, Niklas Luhmann or Cas Wouters. I considered for the analysis of post-war and contemporary novels authors such as Eugen Barbu and Nicolae Breban (exploring the naturalistic perspective and the politicization of eros), Gabriela Adameșteanu and Gheorghe Crăciun (where literature appears as a way of life, but also as an experiment), Ionuț Chiva and Dan Sociu (in their attempts to cancel the idea of shame and *pudeur*), Adrian Schiop and Bogdan Coșa (facing the impossibility of maintaining an illusion of the *household cell*), M. Duțescu and Lavinia Braniște (as extremes of reporting to shame).